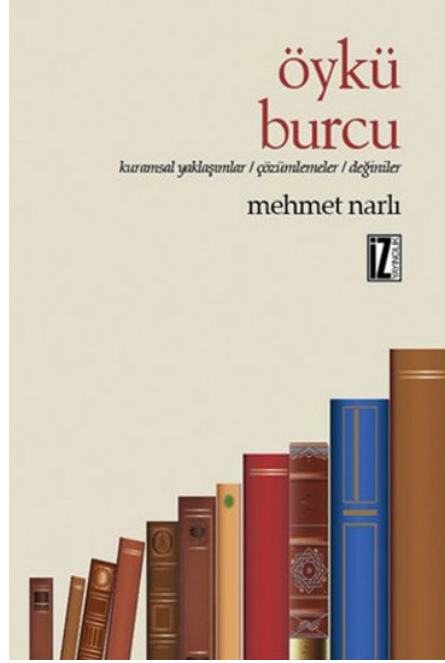

MEHMET NARLI'NIN ÖYKÜ BURCU

Bâki ASİLTÜRK

Türk edebiyatı, şiir merkezli ve bu nedenle de şiir ağırlıklı bir edebiyattır. Daha doğrusu, 1980'lere kadar öyleydi. Yüzyıllar boyu hemen her şeyi şiirle söyleme geleneği, bir edebiyat türü olup olmadığı her zaman tartışılan şiire büyük bir güç kazandırmış, düzyazının gerisinde kalmasına neden olmuştur. Bunu bir hayıflanma olarak söylemiyorum ama birazcık şikâyeteye de hakkımız olduğunu düşünüyorum. Tek tek yazar veya şairleri değil, Türk edebiyatının genel haritasını, kimliğini hesaba katarak bakacak olursak şiirin yüceliği karşısında düzyazı alanındaki cüceliği görmemek mümkün değildir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in âdeta bir milat gibi XIX. yy. sonuyla XX. yy. başlarında koyduğu kilometre taşlarından sonra Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yakup Kadri-Halide Edip-Reşat Nuri- Peyami Safa kuşağı elinde sivrilen roman, 1950'lerden itibaren Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Fakir Baykurt vd. sayesinde köy-kasaba

Mehmet Narlı, *Öykü Burcu*,
İz Yayıncılık, 2016.

gerçekçiliği üzerinden yeni bir evreye girmiş, 1950'lerin sonlarında şekillenen yeni dönemde ise romanımız varoluşçuluk ekseninde hareket etmiştir. Öte yandan, gerek XIX. yy.da gerekse XX. yy.ın edebiyatımızdaki bölümlenmesinde başarılı roman örneklerine rağmen edebiyat tarihimiz şiir ağırlıklı olarak şekillenmiştir. Namık Kemal ve Recaizade roman da yazmış olmalarına rağmen asıl olarak şairdirler. Sembolizmin büyük ustası Haşim, bir dönemi neredeyse tek başına temsil eder. Hececiler, Meşaleciler, Garipçiler, İkinci Yeni, 1960 Kuşağı vs. liste uzayıp gider ve bu

listenin yönlendirici gücü, pusulası, Çobanyıldızı hep şiidir.

Peki, şiir ve romanın bu kapışma tablosunda öykü nerede durur?

Aslında bizim edebiyatımızda öykü/hikâye hep vardır. Türk edebiyatı tarihinin künyesi net ilk çevirisi olup IX-XIII. yy. arasına tarihlenen, Çince'den Uygurcaya çevrilmiş en hacimli sutra diye bildiğimiz *Altun Yaruk*'taki "Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi"; hemen ardından Burkan dinine ait bir menkıbe olan ve X. yüzyılda Uygurcaya çevrilen "Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi" ilk tahkiye örnekleridir. İçindeki hikâyelerin yaşantı kaynakları V. yy.a kadar inen fakat ancak XV. yy.da yazıya geçirilen *Dede Korkut Hikâyeleri* kapsamlı ilk özgün anlatımızdır. *Dede Korkut Hikâyeleri* demişken, derslerimde yeri geldikçe söylediğim bir düşüncem var: Biz, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni daha erken bir zamanda (diyelim ki XI. yy.da) yazıya geçirmiş olsaydık bizde modern anlamda hikâye ve roman daha erken çağlarda başlardı. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin ardından çeşitli konular çevresinde dönen ama tahkiye özellikleri bakımından benzeşen halk hikâyeleri devresine girilir ve aşağı yukarı 400 yıllık bir zamandan sonra ilk telif hikâyelerimiz yazılmaya başlanır. Dolayısıyla hikâye bizim edebiyatımızda ancak XIX. yy.dan itibaren kendine bir alan açmayı düşünmüş,

Ahmet Mithat'ın (*Kıssadan Hisse*, 1870) el yordamıyla yol açmaya çalıştığı bu türün ilk ciddi örneklerini ise Samipaşazade Sezai (*Küçük Şeyler*, 1892) vermiştir.

Bu kısa girişi yapmamın nedenlerinden biri Türk edebiyatında öykü/hikâye türünün başlangıç serüvenini hatırlatmaksam bir başkası da öykü/hikâye türüne ver(me)diğimiz önemi göstermek. Evet, 1200 yıl öncesine dayanan anlatı geleneğimiz arada şiirin baskınlığı nedeniyle uzun zaman yazılı edebiyatta kendisine yer bulamamış ve ancak günümüzden 150 yıl kadar önce literatürde bir yer edinmeye başlamıştır.

Bu manzaraya paralel olarak, öykü/hikâye türü üzerindeki çalışmaların geçmişi de çok çok yenidir. İlk büyük hikâyecilerimiz saydığımız Ömer Seyfettin, Memduh Şevket, Sait Faik, Halikarnas Balıkcısı, Orhan Kemal vd. üzerine yapılan çalışmaların sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Yakın geçmişte şiir/şair, günümüzde de roman/romancı üzerine yapılan çalışmaların yekünü karşısında öykü/hikâye çerçeveli çalışmalar ne yazık ki yeterli değildir. Bu bakımdan, sadece üniversitede ders veren biri olarak değil, sıkı bir öykü okuru ve öykü kitapları üzerine eleştiriler yazan biri olarak da öykü/hikâye türü üzerindeki çalışmalara ayrı bir ilgin olduğunu söylemeliyim.

Yeterli sayıda olmasa da yakın geçmişte çok değerli araştırmacı veya eleştirmenlerin öyküde dönemler, tematik tasnif, eleştirel bakış vb. noktalarda odaklanan çalışmaları, çözümleyici yaklaşımları oldu. Bu halkaya eklenen yeni bir örnek olmak üzere Mehmet Narlı'nın *Öykü Burcu* adlı araştırma/inceleme kitabı bugünlerde masamda, çantamda, elimde. Kitap iki bölümden meydana geliyor: 1. Kuramsal Yaklaşımlar / İzlekler, 2. Öyküler / Öykücüler / Kitaplar Ekseninde. İlk bölümdeki bazı kısımların başlıkları şöyle: Benim Öykümü Kim Yazacak?, Türk Öykücülüğünde İroni, Anlatım Tutumu ve Teknikleri..., Şiirde Öykü Öyküde Şiir. İkinci bölümden dikkat çeken bazı başlıklarsa şunlar: Bir Kitapla Hikâyeci: Refik Halit Karay, Ahmet Hamdi Tanpınar: Abdullah Efendi'nin Rüyalari, Korkuyu Beklerken, Rasim Özdenören'in Öykülerinde Şehir...

Kitap, çok eğlenceli bir yazıyla açılıyor: "Benim Öykümü Kim Yazacak?" Yazı, yazarın bazı öykücülere kendisini anlatan birer öykü yazmaları ricasını, bu ricadan sonuç almasını amma velakin bu sonuçtan büyük bir hayal kırıklığı duymasını anlatıyor. Dediğim gibi eğlenceli, ilginç, ufuk açan bir yazı bu. Canlı ve iğneleyici üslup, Mehmet Narlı'nın kuramsal makaleler kadar kurgusal anlatılara ne kadar yetenekli olduğunun altını çiziyor.

Son dönem edebiyatımız üzerine ciddi anlamda mesai harcayan sayılı edebiyat düşünürlerinden biri olan Mehmet Narlı, inceleyeceği ya da belli bir kavram ışığında değineceği öykülerin/öykücülerin dünyasına girmeden önce bir altyapı oluşturuyor, bu altyapı bilgisinin izinde yapıyor okumalarını. Ardından, ortada var olan değerlere göz atıyor ve eleştirel bakışının ürünü olan belirlemelerde bulunuyor. Modern dünyanın iki ucundaki gelişmeleri toparlayan "Modern bilimin fizikten sonraki en köklü keşfi sayılan bilinçaltıyla yazarların ilişkisi estetik kaygıları aşar niteliktedir." (s. 26) ifadesi bunun örneklerinden biri. Bir başka örnek olmak üzere, insan-dil bütünlüğüne işaret eden "Bütünün bir parçası olarak da parçaların birliği olarak da insan, dilin içindedir; dildedir; hatta dildir. İnsan, sosyal, siyasal, kültürel hatta ideolojik bir varlık olduğu için dil de bu niteliklere sahiptir." (s. 63) ifadesine bakılabilir. Bunlar ve benzeri saptamalar yazarların öykü dünyalarına girmenin anahtarları olarak önemlidir. Narlı'nın modern ya da postmodern tekniklerin izsürümü olan okumalarının akademik kaynak özelliği taşıyabilmesi bunun sonucunda gerçekleşiyor.

Mehmet Narlı, kitabın en ilginç ve aydınlatıcı yazılarından biri olan "Karanfil/Mercedes/Buzdolabı" başlıklı makalede Adalet Ağaoğlu romancılığının ve öykücülüğünün

gizlerine eğiliyor ve yazarın roman/ öykü dünyasındaki değişimlerinin altını çiziyor. Toplumsal gelişmelere duyarlı bir olarak Aġaoġlu'nun insan ve toplum merkezli anlayışının yazdıklarına düşen izlerine işaret ediyor. *Karanfilsiz, Yüksek Gerilim, Fikrimin İnce Gülü* adlı yapıtlar üzerinden yaptığı inceleme hem Adalet Aġaoġlu'nun yazarlık dünyasındaki değişimlere ayna tutuyor hem de bu değişime yol açan toplumsal ilişkilere işaret ediyor.

Kitabın en kapsamlı yazılarından biri olan "Rasim Özdenören'in Yazı/Düşünce ve Sanat Estetiği" başlıklı makale, söz konusu yazarın edebiyat duyarlılığını oluşturan estetik birikimi inceden inceye gözler önüne seriyor. Özdenören'in öykü yazma sebep ve amaçları, öykücü olarak kimliği, yazma yöntemi, edebiyatın kültür ve medeniyetle ilişkisi bu yazının ana noktalarını oluşturuyor. Hemen her makalede yaptığı gibi önce bir zemin hazırlayan Narlı, Özdenören'in öykücü kimliğini bu zemine oturtuktan sonra örneklemeler üzerinden iddialarını somutlaştırıyor. Bir başka ifadeyle, iddialarını boşlukta bırakmayıp Özdenören'in yazdıklarıyla görünür kılıyor; böylelikle aşırı yorundan kendisini koruyor.

"Şiirde Öykü / Öyküde Şiir" başlıklı yazıda Narlı iki ayrı türün kesişim alanlarına giriyor. Kadim zamanlarda her şeyin *manzum* söylendiği hesaba katılırsa düzyazının

şiiir karşısındaki tarihinin o kadar da eskilere gitmediği anlaşılır. Tam da bu noktada, şiiirin bilgeliği yanında düzyazının toyluġuna işaret etmek yerinde olacaktır. Şiiir, âdeta bir yazı/edebiyat türü olarak değil kendini ifade biçimi, neredeyse varoluş biçimi olarak kendini var etmiştir söz sahasında. İnsanın söz macerası ilerledikçe ve dünya düzleştikçe düzyazı şiiirin önüne geçmiş, insan daha düz alanlardan konuşur olmuştur. Yine de başlangıçtan beri var olan şiiirdeki öykünün ve öyküdeki şiiirin benzeşme veya farklılaşma noktaları üzerinde çokça durulduğu söylenemez. Narlı'nın bu makalesinde efsane-masal dilinden modern öyküye gelene dek söz konusu sahadaki değişim ve dönüşümler dikkate sunuluyor; Orhan Veli, Necatigil, Dıranas, Tarancı, Necip Fazıl vd. üzerinden şiiirdeki öyküye değiniliyor, son kısımda da modern zamanlarda öykü dilinde gelişip yaygınlaşan şiiirselliğe dair görüşler ortaya koyuluyor: "*Hacim olarak küçülen, dil düzeyi olarak derinleşen öykünün, simgeler ve imgelerle anlam alanını hacminin tersine genişlettiğini böylece kesinlikler alanını parçaladığını söyleyebiliriz. Bu durumda öykücü de şair gibi okurla simgeler ormanında dolaşmaya başlar.*" (s. 100)

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Abdullah Efendi'nin Rüyalari* adlı kitabına adını vermiş sürrealist hikâyesine eğilen yazıda dikkati

çeken en temel özellik ise “rüya ve bilinç akışı tekniklerinin sarmalında” kurulan hikâyelere bu anahtarlar eşliğinde bakılması. Tanpınar, malum, “rüya”lara büyük önem vermiş, hatta bir dönem rüyalarını günlüklerine kaydetmiş, bir şair olarak da dilde rüya hâli yaratmayı şiddetle arzulamış bir edebiyatçıdır. Narlı’nın Tanpınar incelemesi de bu eksen üzerinde ilerleyerek Abdullah Efendi’nin iç dünyasına bakıyor, rüya-hayal-halüsinasyon sarmalında kurgulanan hikâyenin satır aralarını incelikle okuyor.

KÜLTÜRBİLİME GİRİŞ: DİL, KÜLTÜR VE ÖTESİ...

Songül Aslan KARAKUL

“İnsan” ilginç bir varlık. Yapmak, bu ilginç varlık için hiçbir zaman yeterli bir edim olmamıştır. Onun bu işten olduğu kadar keyif aldığı bir başka şey vardır: Göstermek. Yaptığını göstermeyen, diğerleriyle paylaşmayan insan, eylemini sonuçlandırdığı duygusunu eksiksiz olarak yaşayamaz. Mutluluk biraz öğrenmekte ama en çok da öğrendiğini göstermekte (yani anlatmakta, yazmakta, öğretmekte, paylaşmakta...). Etrafımda tanıdığım araştırmacılar arasında sanırım bu mutluluğu en üst seviyede yaşayan kişilerin başında geliyor sayın

Bu sınırlı tanıtma yazısı, Narlı’nın kapsamlı eserindeki bütün yazılara değinmeyi ne yazık ki engelliyor. Kitaptaki bütün makaleler hem bağımsız olarak okunabiliyor hem de sonuçta yeni zamanların öykü dünyasına dair bir bütünlüğe ulaşıyor. Akademiden veya akademi dışından modern Türk öykücülüğüne ilgi duyanlar *Öykü Burcu*’nda kendilerini aydınlatacak, yeni konular üzerinde düşüncelerini sağlayacak bilgilere ulaşacaktır.

Prof. Dr. Veli Doğan Günay. Öğrenirken ve öğretirken insan ruhunun en temel besin kaynağı olan neş’esi besliyor onu da.

Prof. Dr. Veli Doğan Günay’ın *Kültürbilime Giriş, Dil, Kültür ve Ötesi* başlıklı kitabı Papatya Yayıncılık tarafından 2016 yılında Papatya Bilim Üniversite koleksiyonu içinde yayımlandı.

Kitabın arkasındaki metin şöyle:

“İnsan içinde yaşadığı doğayı dönüştürür ve kendine uyumlu hale getirir. Bu dönüştürme işi farklı biçimlerde olur. Bazen doğada varolanın yanına kendi ürettiklerini koyar, bazen doğadakini düzenler, onları sınıflandırır ya da başka bir biçimde doğayı “kendine mal eder”. İnsanın ürettiği, doğa içinde varlığını hissettirdiği ya da ken-